

Remissyttrande över betänkandet Brottsförebyggande kunskapsutveckling (SOU 2004:18)

Kriminologiska institutionens remissyttrande över betänkandet Brottsförebyggande kunskapsutveckling (SOU 2004:18) inskränks till frågor av direkt relevans för den kriminalpolitiska forskningen vid universitet och högskolor.

I betänkandet föreslås ekonomiskt stöd till FoU-verksamhet utanför Brottsförebyggande rådet (BRÅ). Detta tillskott till forskningen måste ses som mycket välkommet. Tidigare medel reserverade för kriminologisk och i övrigt kriminalvetenskaplig forskning har visat sig vara väl investerade pengar. BRÅ:s särskilda satsning på forskning om ekonomisk brottslighet resulterade i ett stort antal projekt vid universiteten och har redan lett till flera avhandlingar. Forskningskompetensen på detta tidigare eftersatta område har härigenom avsevärt höjts. Det tidigare anslaget för kriminalvetenskaplig forskning i allmänhet vid BRÅ, som överfördes till HSfR/Vetenskapsrådet, har också varit betydelsefullt såväl genom att få fram doktorer som för att genom seminarier öka kontakten mellan de kriminologiska miljöerna i landet.

Båda dessa källor till medel för den kriminalvetenskapliga forskningen har nu upphört. De kriminologiska miljöerna måste nu helt förlita sig på medel i konkurrens med andra, allmänna forskningsmiljöer. Detta är i och för sig inte orimligt och kriminologiska forskare har också hävdats på denna marknad. Ämnesområdet är samtidigt relativt litet, vilket gör att det saknar egna representanter i forskningsråden. Detta tenderar leda till att ingen riktigt bevakar området i forskningsråden och att projekten hamnar mellan olika stolar och medel uteblir. Förslaget om ekonomiskt stöd får därför ses som mycket angeläget för att bibehålla och utveckla den kriminalvetenskapliga forskning som nu kommit väl i gång.

Utredningen har i tilläggsdirektiv fått i uppdrag ”att göra en kartläggning av den forsknings- och utvecklingsverksamhet som är relevant för kriminalpolitikens mål att minska brottsligheten och öka människors trygghet. Syftet med kartläggningen har varit att utgöra underlag för analysen, övervägandena och förslagen gällande BRÅ:s framtida roll”.

På vilket sätt kartläggningen utgjort ett underlag för analysen, övervägandena och förslagen står inte klart. I den mån kartläggningen skall ligga till grund för framtida bedömningar måste dock skarp kritik riktas mot särskilt den analys som baseras på en genomgång av vetenskapliga tidskrifter. Enligt utredningen visar denna analys att den kriminalpolitiska forskningen främst utförs inom psykologi och psykiatri och att ”/.../ svenska artiklar i kriminologiska tidskrifter produceras av psykologer och rättspsykiatrer”.

Kartläggningen och utredningens konstateranden reser ett antal frågor: a) Vad utgör kriminalpolitiskt relevant forskning? b) Varför är tidskriftsartiklar mer relevanta än andra typer av publikationer? och c) Är analysen gjord på ett vetenskapligt acceptabelt sätt?

Den första frågan diskuteras inte. Det var också tydligt i den enkät som riktades till universitet och högskolor att utredningen inte visste vilket material den ville samla in. Inte heller den andra frågan diskuteras. Varför är t. ex. avhandlingar, andra monografier eller bidrag i antologier mindre relevanta för kriminalpolitikens mål än tidskriftartiklar? En förteckning över Kriminologiska institutionens avhandlingar och antologier sedan 1999 bifogas (bil. 1). De flesta av dessa verk måste sägas ha en påtagligt hög relevans för kriminalpolitiken.

Den tredje frågan, den om kartläggningen gjorts på ett vetenskapligt korrekt sätt, måste besvaras med ett nej. Urvalet av artiklar förefaller godtyckligt. En analys baserad på andra, och kriminalpolitiskt mer relevanta databaser, ger helt annorlunda resultat. Detta visas i en särskild analys utförd av tre sociologer/kriminologer och som är under publicering i tidskriften *Sociologisk Forskning*. Analysen bifogas (bil. 2). Kriminologiska institutionen ser det som allvarligt att utredningen presenterat denna bild av den kriminalpolitiskt relevanta forskningen i Sverige vid 2000-talets början.

Stockholm, den 24 maj 2004

För Kriminologiska institutionen

Henrik Tham
prefekt

1.

Kriminologiska institutionen: avhandlingar och antologier

Avhandlingar

1. Tiby, Eva, *Hatbrott? Homosexuella kvinnors och mäns berättelser om utsatthet för brott*. 1999.
2. Ring, Jonas, *Hem och skola, kamrater och brott*. 1999.
3. Estrada, Felipe, *Ungdomsbrottslighet som samhällsproblem. Utveckling, uppmärksamhet och reaktion*. 1999.
4. Kaspersson, Maria, *Dödligt våld i Stockholm på 1500-, 1700- och 1900-talet*. 2000.
5. Westfelt, Lars, *Brott och straff i Sverige och Europa. En studie i komparativ kriminologi*. 2001.
6. Dolmén, Lars, *Brottslighetens geografi – en analys av brottsligheten i Stockholms län*. 2002.
7. Pettersson, Tove, *Tre aspekter på brottsliga nätverk: supporterbråk, etnicitet och genus*. 2002.
8. Nilsson, Anders, *Fånge i marginalen. Uppväxtvillkor, levnadsförhållanden och återfall i brott bland fångar*. 2002.
9. Rytterbro, Lise-Lotte, *Medling – möten med möjligheter. En analys av en nygammal reaktion på brott*. 2002.
10. Andersson, Robert, *Kriminalpolitikens väsen*. 2002.
11. Lander, Ingrid, *Den flygande maran. En studie om åtta narkotikabrukande kvinnor i Stockholm*. 2003.
12. Shannon, David, *Swedish Graffiti. A Criminological Perspective*. 2003.
13. Korsell, Lars Emanuelsson, *Bokföringsbrott – en studie i selektion*. 2003.

Antologier

von Hofer, Hanns (red.), *Brottsligheten i Europa*. Studentlitteratur, 1998.

Flyghed, Janne (red.), *Brottsbekämpning – mellan effektivitet och integritet. Kriminologiska perspektiv på polismetoder och personlig integritet*. Studentlitteratur, 2000.

Estrada, Felipe & Flyghed, Janne (red.), *Den svenska ungdomsbrottsligheten*. Studentlitteratur, 2001.

Lander, Ingrid; Pettersson, Tove & Tibby, Eva (red.), *Femininiteter, maskuliniteter och kriminalitet. Genusperspektiv inom svensk kriminologi*. Lund: Studentlitteratur, 2003.

Bilaga 2.

Sociologin som försvann - En uppvisning i missvisande urval

Felipe Estrada
Sven-Åke Lindgren
Malin Åkerström

Tanker er vår virksomhet, og skriftene våre spor. I publikasjonene kan vi lete etter fremstillingsevne manifestert gjennom god stil, skaping av leseleder, systematikk og konsentrasjon, evne til å behandle et stort stoff, fremstillingsmessig nye infallsvinkler, samt evne til å ferdiggjøre arbeidene og til å få dem ut i bokform, på internasjonale språk og/eller i relevante fagtidsskrift. Alt dette kan vi se etter, og bedømme. (Christie 1997:35)

Det inledende citatet er hämtat från den norske kriminologen Nils Christie. Texten handlar om kriterier för att bedöma vad som är god forskning. Christie pläderar – som de flesta av oss – för en kvalitetsbedömning. Trots detta faller många bedömare i en kvantitativ fälla och frågar sig: ”Hur *många* böcker, artiklar, rapporter?” Simmel drar paralleller i sin bok “Philosophy of Money” mellan den mentalitet som pengaekonomin och dess relation med matematik fostrar, och övertygelsen om att: ”nothing is real, in any ultimate sense, that cannot readily be measured”. (Wolff, 1959, s. 229) ”Such insistence on quantity as ultimate reality involves a metaphysical commitment, witting or unwitting (and it is usually the latter) skriver Howard Becker i en kommentar. (*ibid.*)

En sådan omedvetenhet är utmärkande för en sociologisk utvärdering av aktuell kriminalvetenskaplig forskning. (SOU 2004) Detta är allvarligt i sig, men när sedan hantverksskunnandet i framställningen av det kvantitativt mätbara blir direkt, nästan komiskt, missvisande kräver detta en replik.

Utredningen konstaterar att ”.../svenska artiklar i kriminologiska tidskrifter produceras av psykologer och rättspsykiatriker” (*ibid.*:88). I princip ingen sociolog eller kriminolog lyckades kvala in bland den grupp forskare som ”producerar brottsforskning” (Danell 2004a: 281, 293, 299). I dessa tider då ”bio-babble is driving out psychobabble” (Rose and Rose 2000) kan det finnas anledning att närmare skärskåda hur en sociolog av alla upptänkliga ämnesrepresentanter lyckas med konststycket att marknadsföra ett medicinskt perspektiv, på ett sätt som milt uttryckt väcker frågor i det kriminalvetenskapliga forskarsamhället.

Hur kan ett i grunden sociologiskt ämnesområde – avvikelse och reaktion – framställas som så totalt dominerat av medicinska och beteendevetenskapliga institutioner utan att någon av de forskare som ingått i utredningen reagerat? I utredningen ”förvånas” man förvisso över sitt resultat. Men utredningen erbjuder ingen metodologisk reflektion eller djupare analys kring hur resultatet har uppnåtts. Då inte bara den direkt ansvarige för analysen, utan också de experter från forskarvärlden som ingick i utredningen är sociologer undrar vi – i likhet med den nyligen genomförda utredningen av Högskoleverket, hur det står till med vår kvantitativa metodkunskap då utredningen uppenbart brister i basala hänseende – något vi skall diskutera nedan.

Vilket syfte har då undersökningen haft och hur har den konkret gått till? Vi citerar studiens inledande avsiktsförklaring: ”Syftet med denna studie är att ge en övergripande bild av forskning relevant ur ett kriminalpolitiskt perspektiv.” Här kan man återigen fråga sig om inte ett annat angreppssätt vore möjligt: ”Relevans” för vem? I detta sammanhang är det snarare avnämarna som är intressanta: vilken kunskap har politiker och byråkrater aktiva på den kriminalpolitiska arenan uppfattat som angelägen och faktiskt använt i sitt arbete (här skulle det förvåna oss om resultaten blivit lika fördelaktiga för det medicinskt/psykologiska perspektivet).

Men i utredningen är lösningen på hur man skall gå till väga, självklar och oreflekterad: ”Det är framför allt den forskning som är publicerad i vetenskapliga tidskrifter som är intressanta i sammanhanget /.../ Inom vilka organisationer och institutioner bedrivs forskningen? Vilka är det mest produktiva forskarna och vilka är de mest citerade arbetena?” (Danell 2004a:273).

Nåväl, vi får acceptera sakernas tillstånd och studera vad man gjort av sitt material. Det är i detta närstudium vi hittar förklaringar till det ”förvånande” resultatet.

Avgränsningen

Det är för oss, för det första, oklart varför en kartläggning som syftar till att ge en övergripande bild av forskning relevant för svensk kriminalpolitik skall avgränsas till artiklar publicerade i internationella tidskrifter. För det andra betonas via valet av tidskrifter artikeln som publikationsform. Som tidigare påpekats av Brante & Sunesson (1990) får de forskare som verkar i en medicinskt/kliniskt inriktad tradition flera fördelar gentemot samhällsvetare. Avhandlingar författade av medicinare/psykologer skrivs oftast i artikelform tillsammans med flera medförfattare. Samhällsvetare använder sig däremot i större utsträckning av böcker och rapporter. Vad är det som säger att den mest relevanta svenska samhällsvetenskapliga forskningen publiceras just i internationella tidskrifter och inte i avhandlingar, antologier, monografier eller vetenskapliga rapporter?

Ett annat möjligt skäl till en bredare publicering i internationella tidskrifter är att det medicinska, rättspsykiatriska och psykologiska perspektivet ägnar sig åt samband mellan individers egenskaper och brottslighet, missbruk eller ohälsa – ett samband som inte antas skilja sig mellan olika länder. För en mer sociologiskt/strukturellt inriktad forskare kan det vara svårare att överföra resonemang och resultat som är relevanta i ett svenskt sammanhang till de önskemål som internationella bedömare ställer på att artiklar inte skall vara snävt nationella. Ibland är inte heller forskning som rör specifikt svenska kriminalpolitiska frågeställningar avsedda att spridas till en internationell publik. Detta gör dock inte denna forskning mindre relevant, i synnerhet inte för utredningens uppgift.

Bortsett från det tveksamma urvalet av publikationsform, som alltså avgränsas till artikeln, återstår problemet med nästa urval, dvs urvalet av tidskrifter. Vilka skall vara med och vilka faller bort? Det är självfallet grundläggande att urvalet av tidskrifter är rimligt och representativt. Ett annat urval får inte ge ett helt annat utfall – då har man helt enkelt inte redovisat ett tillförlitligt resultat. När så väl populationen är bestämd återstår att avgöra sökprofil, dvs. ett val av ord och begrepp. Även här är det självfallet givet att dessa är välmotiverade

och representativa för de begrepp kriminalvetenskapligt inriktade forskare använder sig av. Slutligen måste resultaten av de frågor vi ställer till ett material redovisas på ett rättvist sätt. Vi måste konstatera att det finns allvarliga brister på samtliga dessa punkter i utredningen.

Urvalet

Vad som har gjorts i undersökningen är att försöka kartlägga forskningens relevans genom att utgå från antal träffar i gränssnittet/databasen *Web of Science*. Eftersom vi är verksamma i ämnesområdet kriminologi vet vi att det är långt ifrån självklart att *Web of Science* är den mest kompletta databasen för kriminalpolitiskt relevant litteratur. Utredaren ger dock sken av motsatsen genom att hänvisa, återigen snärjd i siffrornas magi, till att databasen innehåller tusentals tidskrifter och miljoner artiklar (närmare bestämt 18 251 367). Detta är förvisso korrekt, men ganska ointressant. Problemet är att huvuddelen av dessa tidskrifter inte är samhällsvetenskapliga utan inriktade på medicinsk och naturvetenskaplig forskning. Vi menar att det varit mer ändamålsenligt (men för den delen inte oproblematiskt) att söka i databasen *Criminal Justice Abstracts (CJA)* och att det, för en sociologisk utvärderare, hade varit självklart att också använda *Sociological Abstracts* som kontrollkälla.

Sökprofilen

Den söksträng, dvs de ord man söker på, måste självfallet vara korrekta, konsistenta och fullständiga. Centrala söktermer inom ämnesområdet får självfallet inte saknas. Här kan man använda sig av en s k Thesarus, dvs en ämnesspecifik ordlista. Fördelen med en sådan är att den listar de centrala söktermerna i databaser i en hierarkisk princip. Man börjar från de mest använda sökorden och kan sedan leta sig ner till djupare nivåer.

Undersökningens sökprofil (Danell 2004a:274) innehåller söktermer som befinner sig på helt skilda nivåer och det är svårt att se en tydlig strategi i konstruktionen. Allvarligast är dock att grundläggande begrepp saknas medan egendomligt specifika ordval förekommer. Ett exempel är termen *shell compan**, som troligen —här får vi gissa— används för att fånga upp eko/miljöbrott. I CJA hittar man genom denna sökterm två artiklar. Det vedertagna begreppet *white collar crime*, har man inte sökt efter (503 artiklar i CJA). Ytterligare ett exempel: utredaren väljer flera sökord för stöldbrott men inte det vanligaste som är *property crime*. Det kanske mest flagranta är att ordet *victim* saknas som eget begrepp. Det finns bara med som ”rape victim” med vilket man finner 106 artiklar i CJA, med sökordet *victim** finner man 10180 artiklar. Andra centrala begrepp som helt saknas är *policing*, *juvenile delinquency* och *prostitution*. Sammantaget är det uppenbart att sökprofilen skapats utan en ingående kännedom om det forskningsfält som sökningen ska appliceras på.

Konsekvensen av detta urvalsförfarande är att utredaren missar artiklar skrivna av svenska sociologer/kriminologer i centrala tidskrifter som t ex *Criminology*, *European Sociological Review*, *Punishment and Society*, *European Journal on Criminal Policy and Research* och *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*. Sistnämnda är en naturlig arena för svensk kriminalpolitisk forskning. Man fångar inte heller upp artiklar författade på svenska i *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab*. Detta skulle i och för sig ha kunnat accepteras om utredaren valt att enbart inkludera artiklar författade på annat språk än svenska. Detta är dock inte fallet eftersom artiklar skrivna i *Sociologisk Forskning* råkar finnas med i *Web of Science*.

Analysen

Studien listar under perioden 1986-2002 sammanlagt 22 olika forskare som publicerat mellan två och åtta artiklar i samhällsvetenskapliga och kriminologiska tidskrifter (Tabell 1). Av dessa kommer endast sex från sociologiska/kriminologiska institutioner, resten är medicinare/psykologer. Mycket få av dessa artiklar handlar om ekonomisk brottslighet, miljöbrott, polisväsende och fångvård — teman som de ansvariga för utredningen sade sig vara särskilt intresserade av (SOU 2004:18, s. 298f). Dessa teman är dock frekvent förekommande i *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*, en tidskrift som man inte brytt sig om att undersöka. En sådan komplettering hade givit uppdragsgivaren viss information och samhällsorienterade kriminalvetenskapliga forskare ett erkännande; en genomgång visar snabbt en rad artiklar från sociologer/kriminologer och väldigt få från medicinare/psykologer.

Tabell 1 ungefär här

Undersökarens sammantagna metodproblem framträder kanske som tydligast när vi leker med ett alternativ till hans arbete. Vi gör en analys via två andra databaser - *Criminal Justice Abstract* och *Sociological Abstracts* varpå det visar sig att den tidigare påtalade kraftiga övervikten av medicinare och psykologer försvinner. Vi har helt enkelt slagit på kända svenska kriminologiskt inriktade forskares namn. Vårt resultat är inte heltäckande, men kan sägas utgöra ett minimimått på samhällsvetares produktivitet, vilket är tillräckligt för att omkullkasta utredarens bild. Denna enkla ”metod” ger ett resultat som varje forskare bekant med den svenska kriminologiska/sociologiska miljön torde känna igen; dvs. bland de mest produktiva finner vi nu också samhällsvetenskapligt inriktade forskare som Hanns von Hofer, Henrik Tham, Per-Olof Wikström och Malin Åkerström.

Ett förhållande som aldrig diskuteras i undersökningen och som självfallet påverkar en bedömning av enskilda forskares produktivitet är olika discipliners skilda traditioner när det gäller frågan om medförfattarskap. Samhällsvetare sätter i princip enbart sitt namn på skrifter som de själva varit med och skrivit. I allmänhet är våra arbeten författade av en ensam forskare. Merparten av de artiklar som författats av medicinare och psykologer har däremot två, ofta fler författare. När vi tar hänsyn till detta blir det faktum att undersökningens resultat varit starkt vinklat, än tydligare. Räkna vi om ”produktivitet” genom att ”vikta” artiklarna visar det sig att merparten av de mest produktiva forskarna kommer från sociologiska/kriminologiska miljöer.¹ Även denna skilda publiceringskultur torde varit välkänd för utredaren.²

Elakhet eller oförstånd, sa lilla My

Böök skrev i sin *Resa i Sverige* från 1924 apropå vägtrummor, att det var som om de byggts ”icke i oförstånd utan av ond vilja”. Här får vi anta att förhållandet är det omvända. Detta bygge, den konstruktion av svensk kriminalvetenskaplig forskning, som här snickrats samman är, förmodar vi ett utslag inte av illvilja (var den

¹ Resultatet av en sådan analys kan fås av författarna. Av utrymmesskäl är den inte ingripen i tabell 1.

² Ytterligare ett förhållande kan tas i beaktande. Hade vi inkluderat träffar som gäller antologibidrag eller böcker i vår analys (de finns i CJA som SA) hade detta förbättra sociologernas/kriminologernas utfall gentemot framför allt medicinerna men också psykologerna.

skulle härröra från är svårt att förstå då måltavlan utgörs av det egna skråret) – men av oförmåga. Och det gör inte saken bättre.

Sammantaget menar vi att vår genomgång understryker det som Thomas Brante och Sune Sunesson skrev för närmare femton år sedan i denna tidskrift. Under rubriken ”Kvalitetsmätning med citationsindex – en fallgrop för sociologin” menade de att ”.../ metoden inte bara är dålig för svensk samhällsvetenskap, utan även farlig – det är ett ovetenskapligt och destruktivt sätt att mäta vetenskaplig skicklighet och kvalitet/.../ i grund och botten gäller frågan om det överhuvudtaget är möjligt att jämföra mängd erhållna ’citations’ med grad av vetenskaplig kvalitet” (s. 49). Som avslutning kan en talande illustration användas: Nils Christie, den mest välkända, mycket produktive och flitigt citerade skandinaviske forskaren inom det kriminalpolitiska området har tre artiklar i *Web of Science*.

Litteratur

- Brante, T. & Sunesson, S. (1990). ”Kvalitetsmätning med citationsindex – en fallgrop för sociologin”, *Sociologisk Forskning*, 27:2, 47-57.
- Christie, N. (1997). ”Kriminologi – Faglige krav og kriterier”, *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab*, 84:1, 33-35.
- Danell, R. (2004). ”Kartläggning av kriminalpolitiskt relevant forskning i internationella tidskrifter”, Bilaga 10 i *SOU 2004:18, Brottsförebyggande kunskapsutveckling*. Stockholm: Fritzes.
- Danell, R. (2004b). ”Kartläggning av kriminalpolitiskt relevanta forskningsprojekt”, Bilaga 9 i *SOU 2004:18, Brottsförebyggande kunskapsutveckling*. Stockholm: Fritzes.
- Rose, H. och Rose, S. (2000). *Alas, poor Darwin – arguments against Evolutionary Psychology*. New York: Harmony Books.
- Simmel, G. (1959). *Essays on sociology, philosophy & aesthetics by G. Simmel et al.* K. Wolff (ed). New York: Harper.

Tabell 1. "Kartläggning av kriminalpolitiskt relevant forskning i internationella tidsskrifter". De mest produktiva svenska författarna i (1) samhällsvetenskapliga tidsskrifter och (2) kriminologiska tidsskrifter enligt Web of Science (källa SOU 2004:18, s. 281 och 293). Alternativ sökning i (3) Criminal Justice Abstracts och (4) Sociological Abstracts. 1986-2002.

De mest produktiva författarna enligt SOU 2004:14	Institution	1. Sam.vet. artiklar i W o S	2. Krim. artiklar W o S	3. Artiklar i CJA	4. Artiklar i Soc.abstr.
Dahlbäck O	Sociologi, Stockholm U	4	-	4	4
Stattin H	Psykologi, Stockholm U	4	4	10	6
Magnusson D	Psykologi, Stockholm U	3	3	7	4
Wikström POH	Kriminologi, Cambridge U	3	3	15	7
Estrada F	Kriminologi, Stockholm U	2	-	2	3
Grann M	Rättspsyk. KI, Stockholm	2	8	7	1
Franzen M	Bostadsforsk, Uppsala U	2	-	1	2
Lindblad F	Barnpsyk., Huddinge sjh.	2	2	5	1
Kratzer L	Samhällsmed., Lund U	2	-	2	0
Langström N	Rättspsyk, KI, Stockholm	2	3	8	2
Åkerström M	Sociologi, Lund U	2	-	3	8
Cederborg AC	Ped. & Psykologi, Link. U	2	-	0	1
Belfrage H	Rättspsykiatri, Växjö & KI	-	5	8	0
Gumpert, CH	KI	-	3	4	0
Strömvall LA	Psykologi, Gbg U	-	3	2	0
Forskare (ej uppräknade i SOU 2004:18)					
von Hofer H	Kriminologi, Stockholm U			8	3
Tham H	Kriminologi, Stockholm U			8	4
Sarnecki J	Kriminologi, Stockholm U			4	2
Norström, T	Sociologi, Stockholm U			5	3
Alalehto T	Sociologi, Umeå U			2	0
Lindgren, SÅ	Sociologi, Gbg U			2	1
Knutsson, J	Polishögskolan, Sth, Oslo			5	1
Lindström, P	Polishögskolan, Växjö			3	2